

“PAXTA ISHI” – “O‘ZBEKLAR ISHI”: TARIXIY-SIYOSIY TAHLIL

*Madrizayeva Dildora Becnazarovna,
Chilonzor tumani 1-son politexnikum,*

Tarix fani o‘qituvchisi

madrizayeva@gmail.com

900169560

Annotatsiya: Mazkur maqolada XX asrning 80-yillarida sobiq Sovet Ittifoqida yuzaga kelgan “Paxta ishi” yoki “O‘zbeklar ishi” deb nom olgan siyosiy kampaniya tarixiy jihatdan tahlil qilinadi. Unda mazkur jarayonning yuzaga kelish sabablari, uning siyosiy mohiyati hamda O‘zbekiston jamiyatiga ko‘rsatgan ijtimoiy-siyosiy ta‘siri ko‘rib chiqiladi. Shuningdek, tergov jarayonlari, markaziy hukumat siyosati va o‘zbek rahbar kadrlariga nisbatan olib borilgan repressiv choralar ilmiy yondashuv asosida yoritiladi.

Kalit so‘zlar: Paxta ishi, O‘zbeklar ishi, Sovet davri, korrupsiya kampaniyasi, siyosiy repressiya, O‘zbekiston SSR, markaziy hokimiyat.

Kirish

XX asrning 80-yillarida sobiq Sovet Ittifoqida yuzaga kelgan “Paxta ishi” yoki “O‘zbeklar ishi” deb atalgan siyosiy kampaniya O‘zbekiston tarixidagi eng murakkab va bahsli jarayonlardan biri hisoblanadi. Ushbu voqea nafaqat iqtisodiy va siyosiy masalalarni, balki milliy munosabatlar, markaz va respublikalar o‘rtasidagi aloqalar hamda sovet tizimining inqiroz jarayonlarini ham ochib bergan muhim tarixiy hodisa bo‘ldi.

“Paxta ishi” atamasi dastlab O‘zbekiston SSRda paxta yetishtirish va topshirish rejalari bilan bog‘liq iqtisodiy soxtalashtirish holatlarini tekshirish jarayoniga nisbatan qo‘llanilgan. Keyinchalik esa bu jarayon kengayib, butun

respublika rahbariyati va ko'plab mansabdor shaxslar ustidan olib borilgan siyosiy tergov kampaniyasiga aylandi.

“Paxta ishi”ning kelib chiqish sabablari

Sovet davrida O'zbekiston iqtisodiyoti asosan paxta yetishtirishga ixtisoslashtirilgan edi. Markaziy hukumat tomonidan paxta ishlab chiqarish rejalari yil sayin oshirib borilgan. Biroq tabiiy-iqlim sharoiti, resurslar va ishlab chiqarish imkoniyatlari bu rejalarning hammasini bajarishga imkon bermas edi.

Natijada ayrim rahbarlar va xo'jalik tashkilotlari reja bajarilganini ko'rsatish uchun statistik ma'lumotlarni sun'iy ravishda oshirib ko'rsatish holatlariga yo'l qo'ygan. Bu esa sovet iqtisodiy tizimiga xos bo'lgan reja iqtisodiyotining kamchiliklaridan biri edi.

1980-yillarning boshlariga kelib markaziy hukumat ushbu holatlarni tekshirish uchun maxsus tergov guruhlarini O'zbekistonga yubordi. Tekshiruvlar davomida minglab mansabdor shaxslar korrupsiya, poraxo'rlik va soxta hisobotlar tuzishda ayblandi.

“O'zbeklar ishi” kampaniyasining siyosiy mohiyati

Dastlab iqtisodiy jinoyatlarni aniqlash maqsadida boshlangan tergov jarayonlari tez orada keng ko'lamlı siyosiy kampaniyaga aylandi. Matbuotda bu jarayon “O'zbeklar ishi” deb ham atala boshlandi.

Tergovlar davomida respublikaning yuqori lavozimdagi rahbarlari, partiya va davlat organlari xodimlari ommaviy ravishda hibsga olindi. Ayrim manbalarga ko'ra, bu jarayonda o'n minglab kishilar so'roq qilinib, minglab odamlar sudlangan.

Ko'plab tadqiqotchilar fikricha, bu kampaniya sovet markaziy hokimiyatining respublikalar ustidan nazoratini kuchaytirishga qaratilgan siyosiy choralar bilan ham bog'liq edi. Chunki o'sha davrda SSSR iqtisodiy va siyosiy inqiroz bosqichiga kirib borayotgan edi.

Jamiyatga ko'rsatgan ta'siri

“Paxta ishi” kampaniyasi O'zbekiston jamiyatida katta ijtimoiy-siyosiy oqibatlarga olib keldi. Birinchidan, respublikaning ko'plab tajribali rahbar kadrlari

lavozimidan chetlashtirildi yoki jazoga tortildi. Bu esa boshqaruv tizimida muayyan bo'shliq yuzaga kelishiga sabab bo'ldi.

Ikkinchidan, matbuotda O'zbekiston va o'zbek xalqi haqida salbiy stereotiplar shakllanishiga ham sabab bo'ldi. Ayrim markaziy nashrlarda korrupsiya faqat O'zbekiston bilan bog'liqdek ko'rsatildi. Bu esa millatlararo munosabatlarga ham salbiy ta'sir ko'rsatdi.

Uchinchidan, mazkur voqealar sovet tizimidagi muammolarni yanada yaqqol namoyon qildi. Reja iqtisodiyotining sun'iy ko'rsatkichlarga asoslanganligi, markaziy boshqaruvning haddan tashqari qat'iyligi va mahalliy sharoitlarni hisobga olmasligi ochiq ko'rinishga boshladi.

Mustaqillik davrida qayta baholash

O'zbekiston mustaqillikka erishganidan keyin "Paxta ishi" voqealari tarixiy jihatdan qayta ko'rib chiqila boshlandi. Ko'plab tadqiqotlarda ushbu kampaniya faqat korrupsiyaga qarshi kurash emas, balki siyosiy bosim va markaziy hokimiyatning respublikaga nisbatan olib borgan siyosati sifatida ham baholanmoqda.

Shuningdek, ayrim tergov jarayonlarida adolatsizliklar bo'lgani, soxta ayblovlar qo'yilgani haqida ham ma'lumotlar keltiriladi. Natijada mustaqillik yillarida bu voqealar tarixiy haqiqat nuqtai nazaridan qayta o'rganilmoqda.

Xulosa

"Paxta ishi" yoki "O'zbeklar ishi" XX asr oxiridagi sovet tarixining muhim va murakkab sahifalaridan biridir. Bu jarayon bir tomondan iqtisodiy tizimdagi muammolarni ko'rsatgan bo'lsa, boshqa tomondan siyosiy kampaniya sifatida ham namoyon bo'ldi.

Mazkur voqealar O'zbekiston jamiyatiga katta ta'sir ko'rsatib, sovet tizimining inqirozga yuz tutganini ham ko'rsatdi. Bugungi kunda ushbu tarixiy hodisani ilmiy va xolis tarzda o'rganish, uning saboqlarini tahlil qilish muhim ahamiyat kasb etadi.